KUR'AN'I NASIL ANLAMALIYIZ

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

Kuran'a Bütüncül Bakmak

Abdullah b. Mesud *Radıyallahu anh* dedi ki: Yüce Allah'ın:

{الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ}

"İman edenlere ve imanlarına zulüm karıştırmayanlara gelince..." (el-En'am, 6/82) âyeti nâzil olunca bu müslümanlara ağır geldi ve "hangimiz kendi nefsine zulmetmez ki" dediler. Bunun üzerine

Rasûlullah *Salallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurdu: *"Hayır böyle değil, kastedilen şirktir. Siz Lukman'ın oğluna söylediği: "Oğulcuğum Allah'a şirk koşma. Muhakkak şirk büyük bir zulümdür."* (Lukman, 31/13) buyruğunu hiç duymadınız mı?"[1]

Nüzul Sebebini Bilmek:

sebeb-i nüzûlu bilmek, yanlış anlamayı önler. Nitekim içki içen Kudeme b. Maz'ûn (r.a) gibi, Hz. Ömer (r.a.) ona had vurmak isterken O," Sen bana had tatbik edemezsin. Aramızda Kur'ân hakemdir. Çünkü ***'İnanıp iyi işler yapanlara -bundan böyle (kötülüklerden) korunup inandıkları ve iyi işler yaptıkları, sonra (yasaklardan) korunup***

[1] Buhârî ve Muslim.

(onların yasaklığına) inandıkları ve yine korunup iyilik ettikleri takdirde (daha önce) tattıklarından ötürü onlara bir günah yoktur. Allah güzel davrananları sever" (Mâide, 5/93) demektedir. Ben Kur'ân'ın buyurduğu gibi hem iman edip salih amel işleyenlerden hem de Allah Resulü ile birlikte Bedr, Uhud ve Hendek harplerine de katılanlardanım' demiş.

Olaya şahit olan İbn Abbas ona dönerek, 'Bu senin dediğin ayetler geçmişte ölenler için bir özrü fakat yaşayanlar için de bir hücceti ifade etmektedir. Çünkü Allah Kur'ân'da, ***"Ey inananlar, şarap, kumar, dikili taşlar (putlar, üzerine yazılar yazılmış) şans okları (çekmek ve bunlara göre hareket etmek), şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz."*** (Mâide, 5/90) demiş39 ve aradaki ihtilafı çözmüştür.

Bir başka örnek: Huzeyfe'den:

{وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ وَلاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ}

"Allah yolunda infak edin. Ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın." (el-Bakara, 2/195) buyruğu infak hakkında yani infakı terketmek hakkında inmiştir dedi.[2]

Ebû Dâvûd rivayetinde de şöyle denilmektedir: Medine'den, Konstantiniye üzerine gitmek maksadıyla gazaya çıktık. Kumandan

---

[2] Buhârî

Abdurrahman b. Halid b. Velid idi. Bizanslılar sırtlarını şehrin duvarlarına vermişlerdi. Bir adam düşmanın üzerine hamle yaptı. İnsanlar: “Yazık! yazık! La ilâhe illallah!. Bu kendi elleriyle tehlikeye atılıyor” dediler.

Bunun üzerine Ebu Eyyub el-Ensari şunları söyledi: Bu âyet biz ensar hakkında nâzil olmuştur. Allah peygamberine zafer nasip edip, İslâmın üstün gelmesini sağlayınca bizler şöyle dedik: Gelin mallarınızın başında duralım ve onlara bir çeki düzen verelim. Bunun üzerine yüce Allah: *"Allah yolunda infak edin, ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın."* (el-Bakara, 2/195) buyruğunu indirdi. Buna göre kendi elimizle kendimizi tehlikeye atmamız bizim mallarımızın başında durup, onlara çeki düzen verirken cihadı terketmemiz demekti.

“Rasul size neyi verirse onu alın, neyi yasaklarsa ondan çekinin”

ayetler herhangi bir sebebe binaen inse de bunların genel ve evrensel karakterlerinin olduğunu unutmamak lazımdır. Buna binaen

العبرة بعموم الالفاظ لابخصوص الاسباب

"Lafzın umumuna itibar edilir sebebin hususiyetine değil" ifadesi bir usul kaidesi olmuştur. Demek ki müfessirlerin sebeb-i nüzûlle ilgili söyledikleri şeyler lafızları açıklama kabilindendir, yoksa lafızlar sadece bu olaylar için indi demek anlamında değildir.

Hz. Peygamber'in (s.a.) namaz kıldığı veya halkı İslam'a davet ettiği bir esnada, Ebu Cehil'in ona engel olması, Allah Resulü'nün (s.a.) de onu bundan menetmesi üzerine, *"En çok taraftarı olmakla beraber veya benden daha fazla taraftarı olan birisinin olmadığını bildiğin halde*

beni nasıl tehdit ediyorsun?" demesine karşılık inen şu ayetlerde, işaret şeklindeki bir ifadeyle Ebu Cehil'e göndermede bulunulmaktadır:

"Gördün mü şu men edeni. Namaz kılarken bir kulu (namazdan)? Gördün mü, ya o (kul) doğru yolda olur, Yahut kötülüklerden sakınmayı emrederse? Gördün mü, ya bu (adam, hakkı) yalanlar yüz çevirirse? (O zaman bu yaptığı kendisi için iyi mi olur?) Allah'ın (daima kendisini) gördüğünü bilmiyor mu (o)? Hayır, (olmaz böyle şey), eğer bundan vazgeçmezse (onu) perçem(in)den yakalarız, O yalancı günahkar perçem(den)! O zaman (o gitsin) de meclisini (adamlarını) çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız." *(Alâk, 96 / 9-18)*

Kur'ân'ın bu örneklerde olduğu gibi, hakka karşı mücadele eden fertleri müşahhaslaştırmadan, kimliklerini ifşa etmeden onlara zamirlerle

göndermede bulunması, tarihsel gibi görünen ayetlerin evrensel karakterlerinin olduğunu göstermektedir.

Vücuh ve Nezairi Bilmek

Kur'ân'da bir çok kelime farklı ayetlerde farklı anlamlarda kullanılabilir. *Vücûh* ve *Nezâir* adı altında müstakil eserlerin Vücûh kısımları tamamen bu konuya hasredilmiştir. Örneğin *menn* ifadesini ele alalım:

{لَقَدْ مَنَّ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ}

"Andolsun ki, Allah, mü'minlere mennde (büyük lütufta) bulundu: Zira daha önce açık bir sapıklık içinde bulunuyorlarken onlara, içlerinden, kendilerini yücelten ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi" (Âl-i İmran, 3/164).

Bu ayette menn, lütufta bulunmayı ifade etmektedir.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ

"Ey inananlar, insanlara gösteriş için malını verip Allah'a ve ahiret gününe inanmayan adam gibi, menn (başa kakmak) ve eziyet etmekle

sadakalarınızı boşa çıkarmayın..." (Bakara, 2/264) ayetinde ise *menn*, başa kakma anlamında kullanılmaktadır.

{وَلاَ تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ

"Yetimin malına yaklaşmayın, yalnız eşüddüne (erginlik çağına) erişinceye kadar (onun malına) en güzel biçimde (yaklaşabilir, onu uygun tarzda sarf edebilirsiniz)" (En'âm, 6/152; İsrâ, 17/34)

ayetlerinde yetime malının iade edilmesinin lazım geldiği ve Yûsuf ile Musa'ya peygamberliğin verildiği yaşı da (Bkz. Yûsuf, 12/22; Kasas, 28/14) ifade eden "eşuddehu" ifadesinin kaç yaş olduğu belirtilmemiştir. Halbuki bu ifade,

{وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ

"Nikah çağına varıncaya kadar öksüzleri deneyin, eğer onlarda bir olgunluk görürseniz, hemen mallarını kendilerine verin" (Nisâ, 4/6) ayetiyle açıklığa kavuşmakta ve “eşudduhu” den amacın 'nikahlanma vakti', yani bulûğ vakti olduğu anlaşılmaktadır.

Kitab kavramı da böyledir “Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık”

Lügat anlamlarından başka zorlama manalar vermemek:

Kurtubî'nin dediği gibi bazı kişilerin katı kalplerini yumuşatmak, iyi niyetli vaizlerin ifadelerini süslemek, halkın dine karşı rağbetini kamçılamak için

{اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى}

"(Yâ Musâ') Firavun'a git, çünkü o azdı" (Tâ-hâ, 20/ 24) ayetini okuyarak kalbine işaret edip, *'Firavun'dan amaç budur bu...'* demeleri, lügatteki kullanıma aykırı olduğu için doğru olarak kabul edilemez.

Arapça Grameri Bilmek:

Tefsirde yardımcı olan hususlardan birisi de arap dili kuralları arasında ifadelerde takdim ve tehir ile ilgili kuralları bilmektir. Buna örnek yüce Allah'ın: *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz."* (el-Fatiha, 1/5) buyruğudur.

Ayetlerin Zahir Anlamlarına Ters Düşmemeli

Aşırı Şiîlerin dediği gibi ***"İki denizi salıverdi, birbirine kavuşuyorlar."*** (Rahmân, 55/19) Ali ve Fatıma'dır; ***"İkisinden de inci ve mercan çıkar."*** (Rahmân, 55/22) Hasan ve Huseyin'dir.

Benzer şekilde mutasavvıflardan Şiblî'nin, *"Papuçlarını çıkar" (Tâhâ, 20/12)* ayetine yaptığı yorumda, "bize tam olarak ulaşmak için sana ait olan her şeyden sıyrıl" gibi veya İbn Ata'nın, "bu hitaptan amaç kişinin

varlıktan soyutlanması, ona iltifat etmemesi ve dinine hizmete koşmasını ifade eder”, demesi gibi yorumlar; Bu yorumda *Na'l* (Papuç) dan amaç, nefis; Vadi'l-Mukaddes'ten de amaç, kişinin dinidir.

Yahut Sehl b. Abdillah'ın *" Şu ağaca yaklaşmayın" (Bakara, 2/ 35)* ayetine yaptığı yorumda, Allah gerçek anlamda yemeği irade etmemiştir; Bu ayetle irade ettiği, kendisi dışındaki bir şeye himmetin yönelmesidir. Yani ayetin anlamı, *"Benden başka hiç bir şeye önem verme"* demesi gibi.

Gereksiz Tevillerden Kaçınmak:

Hz. Enes'in naklettiği kadarıyla birisi Hz. Ömer'e “ve fakiheten ve ebba” ayetinden “Ebba” nedir? diye sorunca, o, *"Biz zorlamaktan ve eşelemekten nehy edildik"* diye cevap vermiştir. Hz. Ömer bu ifadesi ile,

bu gibi ayetlerde genel anlamı yani bunun Allah'ın bir nimeti olduğunu bilmenin kafi geleceğini, bunun bizzat hangi nimet olduğunu bilmenin önemli olmadığını ifade etmek istemiştir.

Hatta Hz. Ömer'in, Kur'ân müteşabihinden soran İbn Subeyğ ismindeki adamı yaş hurma dalıyla başını kanatana kadar dövdüğü meşhur bir olay olarak anlatıla gelmektedir.

Ayetlerin İniş Sırasını Bilmek:

"Allahtan başka ilah olmadığına kalbi ile inanan bir kimseye Allah cehennemi haram kılar." hadisi gibi. Bu hadis namaz, oruç, hac ve cihat gibi emirlerden önce söylenmiştir.

İşte bunun gibi bazı hadisler Müslümanlığın ilk döneminde, teşri'den önce söylenmiştir. Mâide, 5/93 de ifade edilen içki içme ile ilgili

durum, Mut'a nikahı ve kıblenin değişmesinden önce Beytü'l-Makdis'e yönelik namaz kılmak gibi İslam'ın erken dönemindeki tatbikatlardan olup sonra farklı yaptırım gelmiştir. Bu konuda Mekkî ve Medenî'yi bilmek çok önemi haizdir.

Kronolojiyi bilmek Nasih-Mensûh'u bilmeyi sağladığı gibi aynı zamanda Makâsıdu'ş-Şeriâ'yı da belirler.

Bir başka örnek yüce Allah'ın:

وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ

"İçinizdekini açıklasanız da, gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çeker." (el-Bakara, 2/284) buyruğudur. Bu buyruk yüce Allah'ın: *"Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez."* (el-Bakara, 2/286) buyruğu ile nesholmuştur.

Kur'anın Üslubunu Bilmek

Kur'ân'ın bu üslubunu göz ardı edersek tefsirde realite ile çelişen bazı durumlarla karşılaşabiliriz. Örneğin, Zülkarneyn'den bahseden şu âyet buna güzel bir örnektir: *"Biz onu yeryüzünde güçlü kıldık ve ona her şeyden bir sebep (istediği her şeye ulaşmanın yolunu, aracını) verdik. O da (kendisini batı ülkelerine ulaştıracak) bir yol tuttu. Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıklı bir gözede batar buldu. Onun*

yanında bir kavim buldu. Dedik ki: "Ey Zülkarneyn, (onlara) ya azab edersin veya kendilerine güzel davranırsın"(Kehf, 18 / 84-85)

Âyette Zülkarneyn'in güneşin battığı yere vararak onu kara balçıklı bir gözede batar bulduğu anlatılmaktadır. Güneşin; dünyada herhangi bir yerde batması diye bir şeyin varlığı bugün ilmen de kabul edilemez. Güneş batışının bu şekilde algılanmasının, Kur'ân'da Zülkarneyn'in gözüyle bakılarak değerlendirildiği açıktır. Bu da büyük ihtimalle şöyle olmuştur: Zülkarneyn batı tarafından bir okyanusa gelip dayanmış, okyanusun ufkunda bir kara parçası görünmediğinden güneşi, kapalı bir havada balçıklı olarak algıladığı suda batar zannetmiştir.